

Onderzoek naar de functie van een gebouw voor vleermuizen aan de Marcus Samuelstraat in Enter

In het kader van de Flora- & Faunawet

Colofon

Onderzoek naar de functie van een gebouw voor vleermuizen aan de Marcus Samuelstraat in Enter

In het kader van de Flora- & Faunawet

Uitgevoerd door: Natuurbank Overijssel

Opdrachtgever: BIZ.NU.
Contactpersoon: dhr. W. Bekke

Projectnummer en versie: 691, versie 1.0		Status: definitief
Projectleider: Ing. P. Leemreise	Veldmedewerker(s): Ing. P. Leemreise	Rapportdatum: 26 oktober 2015
Ligging projectgebied: Marcus Samuelstraat, Enter		

Correspondentieadres:
Postbus 206
7480 AE Haaksbergen
info@natuurbankoverijssel.nl

@natuurbankOverijssel

1. Inleiding

Op 25 februari 2014 heeft Natuurbank Overijssel onderzoek verricht naar het voorkomen van beschermde flora- en faunasoorten in een plangebied op de hoek van de Marcus Samuelstraat en de G.J. Beltmanstraat in Enter. Dat onderzoek werd uitgevoerd om de wettelijke consequentie van de herontwikkeling (sloop en nieuwbouw) van het gebied in het kader van de Flora- en faunawet in beeld te brengen.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat de aanwezigheid van één of meerdere vaste verblijfplaatsen van vleermuizen in het gebouw niet kon worden uitgesloten. Het gebouw in het onderzoeksgebied leek, op basis van een visuele inspectie, geschikt als zomer-, kraam-, paar- en mogelijk zelfs winterverblijfplaats voor bepaalde vleermuissoorten.

Vleermuizen kunnen op vele verschillende plekken in gebouwen verblijfplaatsen bezetten zoals in de spouwmuur, in kieren en spleten in muren, achter gevelpannen, achter loodslabben en dakpannen, in schoorstenen, in dilatatievoegen en achter gevelbetimmeringen. Soorten die hoofdzakelijk een verblijfplaats in gebouwen bezetten zijn gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger en in mindere mate ruige dwergvleermuis. Ook meervleermuizen bezetten hoofdzakelijk verblijfplaatsen in gebouwen; deze soort is echter in de omgeving van Enter bijzonder zeldzaam.

Omdat de functie van de bebouwing voor bovengenoemde soorten niet vastgesteld kon worden op basis van een visuele inspectie, heeft Natuurbank Overijssel aanvullend onderzoek verricht in de periode juni – september 2015. Voorliggend rapport beschrijft de bevindingen van dit vervolgonderzoek.

Er is in het gebied specifiek gekeken naar aanwezigheid van vaste verblijfplaatsen van vleermuizen. Daarnaast zijn alle overige beschermde soorten meegenomen in het onderzoek. Het uitgevoerde onderzoek geeft antwoord op onderstaande onderzoeksvragen.

1. Welke functie heeft de het onderzoeksgebied voor vleermuizen, welke soorten komen er voor, wat is de verspreiding en in welk aantallen komen er vleermuizen voor in het gebied ?
2. Wordt bij de uitvoering van de voorgenomen activiteit de Flora- en faunawet (verder Ff-wet genoemd) overtreden?

Op basis van de onderzoeksplicht, zoals vastgelegd in de Wro, dient inzicht verkregen te worden in de effecten van de voorgenomen activiteit op beschermde soorten. Vaste verblijfplaatsen van vleermuizen zijn volgens de Flora- en faunawet jaarrond beschermd. Het is verboden om vaste verblijfplaatsen van vleermuizen te verstoren en/of te vernielen en om vleermuizen te verstoren, verwonden en/of doden.

Voorliggend rapportage beschrijft de resultaten van dit onderzoek. Tevens wordt in deze rapportage aangegeven welke vervolgstappen genomen dienen te worden om de voorgenomen activiteit in overeenstemming met de Flora- en faunawet (verder Ff-wet genoemd) uit te voeren. Voor een beschrijving van de quickscan natuurwaardenonderzoek en pré-toets natuurbeschermingswet wordt verwezen naar de rapportage 'Quickscan natuurwaardenonderzoek en pré-toets natuurbeschermingswet Marcus Samuelstraat in Enter' (projectnummer 409, Natuurbank Overijssel 2014).

2. Beschrijving van het onderzoeksgebied

2.1 Ligging van het plangebied

Het onderzoeksgebied is gesitueerd op de hoek van de G.J. Beltmanstraat en de Marcus Samuelstraat in Enter. Het ligt aan de westrand van het dorp. Het grenst aan de noord-, oost- en zuidzijde aan woonbebouwing en aan de westzijde aan agrarisch cultuurland (grasland). Op onderstaande afbeelding wordt de globale ligging van het onderzoeksgebied met de gele cirkel weergegeven.

Globale situering van het onderzoeksgebied. Deze wordt met de gele cirkel aangeduid.

2.2 Beschrijving van het plangebied

Het onderzoeksgebied bestaat uit bebouwing, omgeven door gazon. Het perceel wordt aan de westzijde begrenst door een beuken scheerhaag. Ten zuiden van het gebouw staan twee platanen en een moeraseik. Het gebouw bestaat uit laagbouw, in het gebouw is een gezondheidscentrum gevestigd. Het gebouw is gebouwd met baksteen en heeft een met bitumen gedekt plat dak.

Detailopname van het onderzoeksgebied; het onderzoeksgebied wordt met de gele lijn aangeduid.

2.3 Geschiktheid van het gebouw als verblijfplaats voor vleermuizen

Mogelijke verblijfplaatsen van vleermuizen bevinden zich in de spouwmuur en achter de houten gevelbetimmering welke langs de volledige dakrand van het gebouw aangebracht is.

Foto's van het te slopen gebouw.

2.3 Voorgenomen activiteiten

De voorgenomen activiteit bestaat uit het slopen van het gebouw, het verwijderen van de erfverharding en het rooien van drie bomen. Het terrein wordt daarna bouwrijp gemaakt t.b.v. de bouw van vier woningen. Na de bouw van de woningen worden zes bomen teruggeplaatst. Op onderstaande afbeelding wordt de nieuwe wenselijke situatie weergegeven.

3 Het onderzoek

3.1 Onderzoeksvragen

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen is vervolgonderzoeken uitgevoerd naar de functie van het plangebied voor vleermuizen. Naast veldonderzoek is gekeken naar bestaande inventarisatiegegevens. Hierbij is gebruik gemaakt van landelijke verspreidingsinformatie met betrekking tot flora en fauna, zoals verspreidingsatlassen, NDFF database, verspreidingsinformatie en websites als www.waarneming.nl en www.telmee.nl.

3.2 Methode

Vleermuizen

Voor het in kaart brengen van vleermuizen is zowel visueel als auditief geïnventariseerd. Met behulp van een heterodyne batdetector met opname- en vertragsfunctie (type:Pettersson D240x) is de echolocatie die vleermuizen uitzenden voor ons hoorbaar gemaakt. Wanneer op basis van frequentie, klank en ritme niet met 100% zekerheid de soort bepaald kon worden, is een opname gemaakt op een extern opname apparatuur (type: Zoom H2n). Door middel van het computerprogramma Batsound is een nadere analyse uitgevoerd. Door de dieren ook zoveel mogelijk visueel waar te nemen is de determinatie geverifieerd en is het gedrag (en daarmee vaak de functie van het gebied) vastgesteld. Dit onderzoek is specifiek gericht op het in kaart brengen van verblijfplaatsen, soortsaamenstelling, aantallen en de functie aan de verblijfplaats.

In totaal zijn vier verschillende bezoeken aan het onderzoeksgebied gebracht. De bezoeken in juni en juli zijn uitgevoerd voor het in kaart brengen van kraam- en zomerverblijven, het bezoek in augustus voor het vaststellen van een paarverblijf & winterverblijfplaats en het bezoek in september voor het in kaart brengen van een paarverblijf. De avondbezoeken zijn gestart rond zonsondergang tot na ruim na zonsondergang, het ochtendbezoek ruim voor zonsopkomst tot een half uur er voor (afhankelijk van de aanwezigheid van wel/geen bewolking). De toegepaste onderzoeksmethode is gebaseerd op het vleermuisprotocol 2014 zoals opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus in samenwerking met de Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO) en de Zoogdiervereniging.

Overige soorten

Naast specifiek onderzoek naar de functie van de woning voor vleermuizen worden altijd alle beschermde soorten met een mogelijke nest-/verblijfplaats in het plangebied meegenomen tijdens het onderzoek.

3.3 Omstandigheden

De bezoeken in juni en juli zijn onder matige weersomstandigheden uitgevoerd (af en toe lichte regen), maar goed genoeg voor het type onderzoek. De bezoeken in augustus en september zijn met prima weersomstandigheden uitgevoerd. Gezien de beperkte grootte van het plangebied wordt gesteld dat er geen soorten en/of functies zijn gemist.

bezoekdatum	tijdstip	Doel	Weersomstandigheden
19-6-2015	3:00 – 4.55	Zomerverblijfplaats-kraamkolonie vleermuis	Bewolkt , 14 °C, wind 1-2 Bft, enkele bui met miezerregen
12-7-2015	23:00-0:100	Zomerverblijfplaats-kraamkolonie vleermuis	Half bewolkt, wind 1-2 Bft, 13°C
29-8-2015	0:00 – 1:30	zomer- , paar- winterverblijfplaats vleermuis	Bewolkt, 16 °C, wind 1-2 Bft
16-9-2015	20:30 – 22:30	paarverblijfplaats	Bewolkt, 15 °C, windstil

Tabel 1. Bezoekdata en weersgesteldheid

3.4 Volledigheid van de inventarisatie

Het onderzoek naar de functie van het gebouw voor vleermuizen is volledig- en conform het daarvoor vastgestelde onderzoeksprotocol uitgevoerd. Eén gebouw kan voor vleermuizen verschillende functies vervullen, daarom moeten meerdere bezoeken, verdeeld over zomer-najaar uitgevoerd worden. Een volledig onderzoek naar de functie van bebouwing voor vleermuizen bestaat uit minimaal vier bezoeken in de periode juni-september. In deze periode is het mogelijk om kraamkolonies, zomerverblijven, winterverblijven en paarverblijven vast te stellen (RVO, 2015).

De houdbaarheid van verspreidingsgegevens is aan een maximale periode gebonden. Voor de verspreidingsgegevens van licht beschermde soorten, of het juist ontbreken hiervan, wordt veelal een bruikbaarheidsperiode van circa 5-6 jaar gehanteerd. Voor zwaar beschermde soorten als vleermuizen en vogels geldt een bruikbaarheidsperiode van circa 2-3 jaar. Na deze periode zijn de gegevens verouderd en dient beoordeeld te worden of de gegevens voldoende up-to-date zijn om te gebruiken bij ruimtelijke ingrepen.

4. Onderzoeksresultaten

4.1 Algemeen

In dit hoofdstuk worden de relevante bevindingen van het onderzoek weergegeven.

4.2 Vleermuizen

Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat vleermuizen een verblijfplaats in het onderzoeksgebied bezetten.

De gewone dwergvleermuis is een vrij algemene vleermuissoort rondom het plangebied. Tijdens alle bezoeken zijn foeragerende- en langs vliegende gewone dwergvleermuizen waargenomen in en rond het plangebied. De vleermuizen foerageerden soms kortstondig rond de opgaande bomen en de bebouwing in het plangebied. Deze vleermuizen bezetten vermoedelijk een verblijfplaats in de omgeving van het plangebied.

Tijdens het bezoek om 16 september werden twee baltsende mannetjes waargenomen net buiten het plangebied; één ten zuidwesten en één ten oosten van het plangebied. Beide mannetjes vlogen intensief rond een bepaalde woning waarin zij vermoedelijk een paarverblijf bezetten. Op onderstaande kaart zijn de waarnemingen weergegeven.

Waarnemingen van baltsende gewone dwergvleermuizen in de directe omgeving van het plangebied. Met de cirkel wordt de vermoedelijke paarverblijfplaats aangeduid.

Conclusie

Vleermuizen bezetten geen verblijfplaats in het te slopen gebouw in het onderzoeksgebied. Gewone dwergvleermuizen foerageren soms kortstondig in het plangebied, maar deze vleermuizen bezetten een verblijfplaats buiten het onderzoeksgebied. Vanwege de beperkte oppervlakte en inrichting, heeft het plangebied een geringe betekenis als foerageergebied voor vleermuizen.

Door de sloop van het gebouw gaan geen verblijfplaatsen van vleermuizen verloren en/of worden geen verblijfplaatsen buiten het onderzoeksgebied aangetast. Door de herontwikkeling van het plangebied wordt de functie van het gebied voor vleermuizen niet aangetast.

4.3 Overige soorten

Er zijn tijdens het onderzoek geen andere beschermde soorten, met functionele relatie met het onderzoeksgebied, in het onderzoeksgebied waargenomen.

5 Toetsing flora- en faunawet

5.1 Algemeen

Sinds de inwerkingtreding van de AMvB artikel 75 (d.d. 26-2-2005), is de beschermde status van dieren en planten opgedeeld in drie tabellen. Soorten die vermeld staan op Tabel 1 zijn vrijgesteld van ontheffing indien de werkzaamheden aan te merken zijn als Ruimtelijke Ontwikkelingen. Tabel 2 en 3 soorten zijn zwaarder beschermd en hiervoor is nader onderzoek of toetsing noodzakelijk. Alle in Nederland voorkomende vleermuissoorten zijn opgenomen in de bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn. Hierdoor zijn alle vleermuissoorten (inclusief leefgebied en verblijfplaatsen) beschermd.

5.2 Ingreep

Door de sloop van de bebouwing gaan geen verblijfplaatsen van vleermuis verloren en worden geen verblijfplaatsen van vleermuizen buiten het onderzoeksgebied aangetast. De functie van het onderzoeksgebied als foerageergebied wordt door de voorgenomen activiteit niet aangetast.

5.3 Wettelijke consequentie voor vleermuizen

Verblijfplaatsen

De voorgenomen activiteit heeft geen wettelijke consequentie voor vaste verblijfplaatsen van vleermuizen.

Foerageergebied

De voorgenomen activiteit heeft geen wettelijke consequentie voor foerageergebied van vleermuizen.

Vliegroutes

Het onderzoeksgebied heeft geen wettelijke consequentie voor vliegroutes van vleermuizen.

6. Conclusie en advies

Het onderzoek naar de functie van het plangebied voor vleermuizen is volledig en conform het vleermuisprotocol uitgevoerd onder gunstige weersomstandigheden. De voorgenomen activiteit heeft geen wettelijke consequentie met betrekking tot het beschermde functionele leefgebied van vleermuizen of andere soorten. Er is geen nader onderzoek nodig en er hoeft geen ontheffing ex. art. 75C aangevraagd te worden.

In de bijlage wordt, geheel vrijblijvend, informatie gegeven hoe verblijfplaatsen van vleermuizen in nieuwbouw gecreëerd kunnen worden.

7. Literatuur

- Broekhuizen, S. (et al.). 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. K.N.N.V. Uitgeverij, Utrecht.
- Dietz, C., Nill, D. 2009. Vleermuizen; alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. Tirion.
- Douma, M., et al. 2011. De zoogdieren van Overijssel. Uitgeverij Profiel Bedum.
- Heusden, W.R.M., S.J. Vreugdenhil. 2006. Handreiking Flora- en faunawet. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Dienst Landelijk Gebied, Utrecht.
- Leemreise, P. 2014. Quicksan natuurwaardenonderzoek Flora- & Faunawet en pré-toets natuurbeschermingswet – Marcus Samuelstraat, Enter. Eigen uitgave Natuurbank Overijssel, Haaksbergen.
- Ministerie van LNV., 2005 (herzien 2009). Buiten aan het Werk. Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! Brochure.
- Sachteleben, J. & O. von Helversen, 2006. Songflight behaviour and mating system of the pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. In: *Acta Chiropterologica*, 8(2): 391-401, 2006.

Internet

- www.vleermuizenindestad.nl
- www.vleermuis.net
- www.zoogdiervereniging.nl

bijlage:

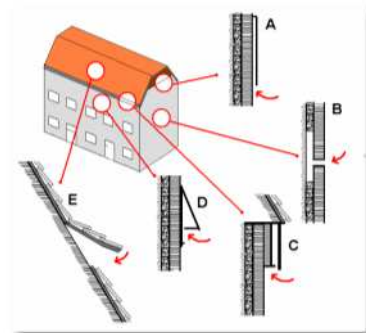
Het aanbieden verblijfplaatsen voor vleermuizen

Er zijn vleermuissoorten die uitsluitend verblijfplaatsen bezetten in bebouwing. Vleermuizen zijn nuttige dieren en veroorzaken geen overlast; ze knagen niet en alleen laatvliegers kunnen soms 'kwetteren'. Het is mogelijk om op eenvoudige wijze verblijfplaatsen voor vleermuizen te creëren in gebouwen. Indien tijdens de bouw rekening wordt gehouden met het aanbrengen van verblijfplaatsen van vleermuizen zijn de kosten niet noemenswaardig. Dergelijke nieuwe verblijfplaatsen kunnen dusdanig aangelegd worden dat vleermuizen uitsluitend deze verblijfplaatsen kunnen bezetten.

Mogelijkheden in bebouwing

In Figuur 1 is weergegeven waar in bebouwing verblijfplaatsen voor vleermuizen te vinden zijn of kunnen worden gerealiseerd. In principe zijn de mogelijkheden eindeloos. Enkele belangrijke voorwaarden voor gebruik door vleermuizen zijn (o.a. Dietz & Weber 2000):

- de betreffende ruimte is bereikbaar voor vleermuizen middels invliegopeningen;
- de invliegopening(en) is (zijn) vrij van verstoring (bijvoorbeeld verlichting);
- de ruimte is droog en niet tochtig;
- in en rond de ruimte vindt geen verstoring plaats (betreding door mensen, trillingen, licht);
- de ruimte is vrij van irriterende stoffen als gif, houtbehandelingsmiddelen en kleverige harsen;
- de ruimte is warm of warmt snel op;
- in de ruimte zijn mogelijkheden voor vleermuizen om aan te hangen (ruw materiaal als onbehandeld hout, niet gepolijst steenwerk) of tussen weg te kruipen (spleten, kierren);
- de ruimte is niet toegankelijk voor predatoren (er zijn voorbeelden bekend van katten die bij de uitvliegopening wachten op in- of uitvliegende vleermuizen)

Locaties in en aan bebouwing waar verblijfplaatsen voor vleermuizen gerealiseerd kunnen worden; A: plaatmateriaal tegen gevel; B: spouwmuur; C: boeiboord; D: vleermuiskast; E: ruimte onder dakpannen.

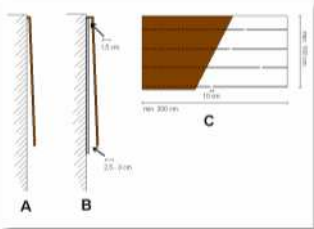
Plaat tegen gevel

Een goedkope, effectieve en overal toepasbare optie is het plaatsen van plaatmateriaal tegen gevels. Dit levert grote verblijfplaatsen op die gebruikt kunnen worden door kraamgroepen.

Bij voorkeur wordt gebruik gemaakt van onbehandeld larikshout, aangezien dit materiaal zeer weersbestendig is en zonder houtbeschermingsmiddelen lang goed blijft. Wanneer gebruik wordt gemaakt van gebruikt plaatmateriaal is in principe elk materiaal goed, zolang er geen giftige stoffen in zijn verwerkt die bij contact vrij kunnen komen, het materiaal niet stinkt, de plaat snel opwarmt (bijvoorbeeld dus van donker materiaal) en in ieder geval de binnenzijde (de zijde tegen de gevel) ruw is dan wel ruw gemaakt kan worden. De buitenkant kan geschilderd worden (donker), waarbij in geen geval verf mag worden gebruikt met giftige oplosmiddelen.

Plaatmateriaal kan direct op de buitenmuur worden aangebracht wanneer deze ruw is (bakstenen, grof stucwerk); een dergelijk substraat biedt vleermuizen voldoende houvast (Figuur 2 A). Wanneer de buitenmuur glad is afgestuct of uit glad materiaal bestaat dient hiertegen eveneens ruw plaatmateriaal te worden aangebracht als achterwand (Figuur 2 B). Afhankelijk van het beschikbare oppervlak wordt

gestreefd naar een zo ruim mogelijk opgezet verblijf van meerdere vierkante meters (Figuur 2 C). De afstand tussen de onderkant van het verblijf en de grond dient minimaal vier meter te bedragen en min of meer vrij te zijn van hoogopgaande begroeiing. De ruimte tussen het plaatmateriaal en de muur dient van onder naar boven af te nemen; de breedte van de ruimte onderaan bedraagt ongeveer 3 centimeter en vernauwt naar boven tot 1,5 centimeter. Het plaatmateriaal wordt met latjes tegen de muur bevestigd, bij voorkeur onder een uitstekende dakrand en niet boven ramen of deuren in verband met uitwerpselen. Het verblijf dient op het zuidoosten georiënteerd te zijn op een ('s nachts) zo donker mogelijke locatie.

Plaatmateriaal tegen gevel; A: direct op buitenmuur indien deze ruw is; B: op een gladde buitenmuur maar met ruwe achterwand; C: minimale afmetingen, de invliegopening aan de onderzijde (één of meerdere) is 10 centimeter breed.

Spouwmuur

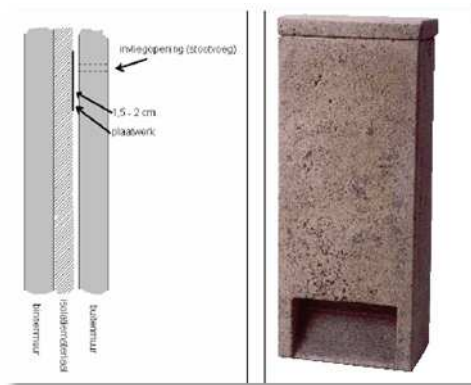
Spouwmuren worden veel door vleermuizen gebruikt, mits toegankelijk.

Wanneer plannen bestaan voor het creëren van een vleermuisverblijf in bestaande bebouwing is het in eerste instantie raadzaam om de toegang tot spouwruimten te controleren en, indien afwezig, dergelijke toegangen aan te brengen. Meestal zijn stootvoegen zeer geschikte invliegopeningen en groot genoeg voor soorten als Gewone dwergvleermuis of Laatvlieger. Wanneer stootvoegen aanwezig zijn maar geen gebruik door vleermuizen is vastgesteld, kan naar een oorzaak worden gezocht. Dit kan bijvoorbeeld zijn dat de spouwruimte te klein of juist te groot is, het microklimaat ongeschikt is of de toepassing van materialen die voor vleermuizen ongeschikt zijn (bijvoorbeeld glaswol en irriterend of stinkend materiaal). In dergelijke gevallen zijn aanpassingen kostbaar. Het kan echter ook zijn dat de buitengevel 's nachts wordt verlicht, dat takken en struiken voor of onder de stootvoegen aanwezig zijn of dat de stootvoegen zijn afgedicht met bijenbekjes. In dergelijk gevallen wil of kan een vleermuis geen gebruik maken van de invliegopening. De aanpassingen die gedaan moeten worden om gebruik wel mogelijk te maken zijn in deze gevallen simpel en niet kostbaar.

Bij nieuwbouw kunnen tegen zeer lage kosten verblijfplaatsen in spouwruimten worden gecreëerd. De goedkoopste oplossing is spouwmuren toegankelijk te houden middels stootvoegen. De breedte van stootvoegen ligt idealiter tussen 1,5 en 2 cm, met een hoogte ter grootte van de gebruikte (bak)stenen tot een maximum van 10 cm. Isolatiemateriaal vormt voor vleermuizen een probleem, aangezien het kan leiden tot irritatie (glas-, steenwolvezels). Om dat te voorkomen, wordt dun en ruw plaatmateriaal, bijvoorbeeld houtwolcement, tegen het isolatiemateriaal aangebracht (Figuur 4). De ruimte die zo ontstaat, tussen het aangebrachte plaatmateriaal en de buitenmuur met invliegopening, heeft idealiter een breedte van ongeveer 1,5 tot 2 centimeter en kan eventueel aan de vier open zijden in de spouwmuur worden dichtgemaakt.

Bij deze blootgelegde spouwmuur is een voor vleermuizen goed (ruw) afgewerkte muur te zien, maar door het contact met het isolatiemateriaal is deze ruimte zo goed als ongeschikt voor vleermuizen; door ruw plaatmateriaal tegen het isolatiemateriaal te bevestigen ontstaat een voor vleermuizen geschikte verblijfplaats.

Plaatwerk in spouwmuur (links) en betonnen inmetsele kast (rechts).